

Florjan Lipuš: *Boštjanov let*. Maribor: Študentska založba Litera, 2003.

Nova proza Florjana Lipuša *Boštjanov let* prinaša prepoznavno pisavo tega zanimivega avtorja s Koroške, prepoznavno tako po tematiki kot po slogu in miselni naravnosti. Koroško podeželje, konkretnije hribovski svet in njegovo kmečko prebivalstvo večinoma v svoji arhaični in zadržto sprenevedavi moralni drži, ki jo je v Lipuševi vizuri vzpostavila in jo vzdržuje zlasti cerkev, v tragedijo pa je to prebivalstvo spravila genocidna politika nacizma – oboje je naslikano v jeziku, katerega osnovo je pisec vzel iz narečja in jo prepojil s svojo literarno govorico, ki pa je videti vsa v skladu z besedotvorjem koroškega narečja – in njegov ostri, kritični odklon od prakse takšnega podeželja z obtožbo tako Cerkve kot nacizma sta glavna motorja dogajanja v pripovedi o nepristnosti življenja ter zla, ki je prišlo med ljudi. Kljub temu pa ta črna, groteskna slika koroškega podeželja za glavni figuri v besedilu nazadnje vendarle ni tako brezizhodna, kot se na prvi pogled zdi. Svojo drugačnost in s tem svobodo oziroma avtonomnost svojega življenja naposled ubranita, čeprav ni rečeno, da je premagano tudi zlo, ki ju je ogrožalo, zlasti mladega Boštjana, ki mu je nacizem brutalno vzel mater in jo ubil pod plinskimi tuši nacističnega taborišča ter s tem uničil njegovo družino in dom otroštva.

Z novim delom je Lipuš ustvaril – težko bi rekel roman, ki ponavadi širše govori med drugim o malo bolj "križajočih se" in zapletenih medčloveških odnosih – prej literarno fresko kakor pa kakšno tradicionalno literarno zvrst. To seveda ni kakšna "pomanjkljivost", kvečjemu novum, ki ga je mogoče imeti za odgovor na stiske moderne proze v času, ko se lomijo in odmirajo ustaljeni modeli življenja posameznika, povzročeni s civilizacijo in totalitarno-rasističnimi oblikami družb.

Pravzaprav je to pripoved, ki ji ne gre za to, da bi se pred bralčevimi očmi nekako odvrtela zgodba – in bi delo tako že

opravilo svoje poslanstvo. Zgodba sicer obstaja, a "minimalna" in sama na sebi dovoljnjša za novelo ali črtico. Povrhu niti ni neka neznana, marveč prej "vsakdanja", kolikor se nam zdaj dozdeva že takšna celo strašna vojna, v kateri pobijajo nedolžne. Gre za tole: po Boštjanovo mater nekega dne med drugo vojno prideta dva žandarja in jo odpeljeta "na orožniško postajo v trg", od koder naj bi se po zaslišanju vrnila domov. To storita zelo brezobzirno, saj mati v peč ne sme niti potisniti kruha, ki ga je zamesila, ampak se mora takoj odpraviti z njima. Toda iz trga se nikoli več ne vrne: v resnici so jo poslali v nacistično taborišče, kjer so jo z drugimi vred zaplinili. Boštjan ne more preboleti njene odsotnosti, prizadene ga tudi babičina smrt, manj očetova topočutnost do njega – glavno uteho mu pomeni Lina, deklica iz bližnjega gorskega zaselka, s katero se srečuje na poti v trg, in do nje čuti – sredi od vojne deformiranega vaškega okolja, obvladovanega s klerikalno cerkveno doktrino – čisto in pristno simpatijo. Ljubezen do nje je zanj odrešitev, saj svoje samote ob očetu, ki se po vojni poroči drugič, ne bi prenesel, še manj materino smrt, za katero izve po nekako iracionalni poti, saj mu mati "pošlje" vest o svojem koncu prek svojevrstnega "telepatskega" stika. Toda njegova ljubezen do Line mu dá moč za življenje, četudi življenje z globoko, travmatično rano, ki jo je dobil v otroštvu. V tem smislu je najbrž razumeti naslov: *Boštjanov let* kot odmik od tistega, kar je na njegovih tleh tako nečloveško kruto in pokvarjeno, značilno za znani teror minulega stoletja.

Seveda so ob tem glavnem dogajalnem ogrodju še nekatere "epizode", ki pa se v resnici spletajo v glavno pripovedno tkivo te proze in so nemara bralno zanimivejše od njega, saj se zdijo tiste, ki so lahko tipične za tistega najboljšega Lipuša, tj. jezikovnega tenkočutneža, ki si za svoje jezikovno aristokratstvo zna poiskati tudi povsem neizrabljene in metjejsko sveže situacije. Ne bi sicer rekel, da so prav vse na enako visoki inovativni ravni (npr. kritika Cerkve že ni kaj posebno izrazno novega), toda gre za redke izjeme, ki ne motijo vtisa celote; ta se bere zelo tekoče, zapisana kot v na novo ustvarjenem jeziku, tako da človek uzre pred sabo "nov" gozd, "nov" potok, "novo" pot – pa tudi nove okoliščine, bodisi z ljudmi bodisi s stvarmi v svetu. V mislih imam npr. opis Lininega smeha ali bližine (do Boštjana), opis razpadanja izpraznjene hiše, podiranja drevesa, hoje po gozdu, doživetje gorskega potoka itd., itd. – toda na drugi strani tudi opis nasilja oblasti nad otroki (pretresljivo iskanje matere v domnevnem zaporu v trgu) pa upornosti napol še otroškega napol odraslega Boštjana zoper obdajajoče ga družbeno okolje, začenshi pri očetu in naprej pri oblasteh, čeprav ne gre za kakšna spektakularna dejanja, marveč zlasti za vztrajanje pri drugačnosti, vztrajanje, ki pa je tako očitno, da Boštjana pisec po pravici označuje za "kradeža", "gladovnika", se pravi drugačneža, za nekoga, ki nikakor ne sodi k svoji trško-vaški populaciji, saj ostro zapaža in čuti neznosne norme in početja njenih vaških "vohljačic", "stikačic" in "špičmohov" – skratka za neuklonljivega človeka iz testa, kakršnega poznamo že v dijaku Tjažu in njegovih "zmotah" iz morda najbolj znane Lipuševe knjige.

Knjiga je po eni strani grozljiva pripoved o rušenju otrokovega sveta, ki mu vlada genocidno nasilje, po drugi pa tudi stoletna represivna konvencija vsakdanjega življenja večine. To je nedvomno izostreno izrisana podoba posameznika in nekega kolektiva v "danem zgodovinskem trenutku" na Koroškem. Po drugi strani je to knjiga z močjo poezije, kajti zdi se mi, da jo je mogoče brati tudi brez njene človeško-usodnostne podstati, zgolj kot "melodijo", redko trgajoče se jezikovno valovanje svežega besedja, metafor in različnih jezikovnih figur, ki si jih zna privoščiti nadarjeni pisec. No, priznam, da je takšno "ločevanje" v resnici nesmiselno. Če sem ga omenil, sem ga zato, ker sta tako prva kot druga značilnost samo dve strani istega besedila, ki vpije od človeške muke in zaradi jezika preseneča od živosti življenja.